

Faculteit Geneeskunde en Gezondheidswetenschappen
Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen

Seks in Beeld

Praten ouders met hun kinderen over porno
voordat internet het doet?

Eindwerk neergelegd in het kader van de Permanente Vorming Seksuologie

Academiejaar 2015-2016

Eerste examenperiode

Griet Geeraerts– 01408330

Promotor: Prof. dr. Guy T'Sjoen

Begeleider: dr. Els Elaut

Seks in Beeld

Praten ouders met hun kinderen over porno voordat internet het doet?

Doelstelling: Met de komst van het internet is porno heel toegankelijk geworden. Jonge kinderen kunnen ervan schrikken, pubers gaan er actief naar op zoek. In deze scriptie wordt onderzocht of Vlaamse ouders met hun kinderen over internetporno praten. Daarnaast worden een aantal factoren bestudeerd die mogelijk samenhangen met het al dan niet praten over internetporno, met name: de kennis die ouders hebben over het kijkgedrag van hun kinderen, de leeftijd van het kind en het geslacht van de ouder. Tot slot wordt gepeild naar de moeilijkheid die ouders ervaren om het gesprek rond internetporno aan te gaan en de nood aan concrete handvaten om hen daarbij te helpen.

Methode: Om deze onderzoeksvragen te beantwoorden, wordt gebruik gemaakt van de resultaten van de grote online survey "SEKS IN BEELD". In deze survey bevroegen studenten uit de Permanente Vorming Seksuologie van de Universiteit Gent, verschillende aspecten van internetpornogebruik in Vlaanderen.

Resultaten: Ook al vindt drie kwart van de ouders het hun taak om met hun kind over internetporno te praten, slechts weinig ouders doen dat effectief. Als ze het wel doen, hangt het samen met de kennis die ze hebben over het kijkgedrag van hun kind. Als er zeker geweten is dat het kind kijkt, wordt er het meest gesproken. Ook de leeftijd van het kind speelt een rol in het praatgedrag. Naarmate het kind ouder wordt, wordt er meer gesproken over internetporno. Het verschil tussen moeders en vaders in seksuele opvoeding dat in veel andere onderzoeken wordt gevonden, is niet zichtbaar als het gaat over praten over internetporno. Tot slot geven de resultaten weer dat hoe moeilijker ouders het vinden om te praten over internetporno, hoe meer ze aangeven behoefte te hebben aan ondersteuning daarbij.

Besluit: Dit onderzoek toont aan dat er moet nagedacht worden over de manier waarop ouders het thema internetporno kunnen integreren binnen de seksuele opvoeding van hun kinderen. Daarom zullen de resultaten meegenomen worden naar het forum "Jongeren, Relaties en Seksualiteit", de denktank van Sensoa die professionelen bij elkaar brengt om een kwalitatief RSV-beleid uit te denken.

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	6
1.1. De rol van internetporno binnen Relationele en Seksuele Vorming.....	8
1.1.1. Gebruik van internetporno bij kinderen en jongeren.....	8
1.1.1.1. Omschrijving internetporno.....	8
1.1.1.2. Onderzoeken naar het gebruik van internetporno bij kinderen en jongeren.....	9
1.1.2. Internetporno en Relationele en Seksuele Vorming	10
1.1.2.1. Omschrijving Relationele en Seksuele Vorming	10
1.1.2.2. Onderzoeken naar internetporno als bron van kennis omtrent seksualiteit.....	12
1.2. De rol van ouders binnen Relationele en Seksuele Vorming.....	14
1.2.1. Verbanden tussen ouderlijke steun, controle en kennis en seksueel gedrag en seksuele gezondheid van jongeren	14
1.2.2. Verband tussen leeftijd van het kind en seksuele opvoeding door de ouders.....	15
1.2.3. Vaders en moeders: genderverschillen in seksuele opvoeding.....	16
1.2.4. Ondersteuningsbehoeften van ouders bij de Relationele en Seksuele Vorming van hun kinderen.....	17
1.3. Onderzoekshypothesen.....	18
1.3.1. Hypothese 1: Ouders die weten dat hun kinderen naar internetporno kijken, praten vaker met hen over internetporno dan ouders die dat niet weten.....	18
1.3.2. Hypothese 2: Naarmate kinderen ouder worden, praten ouders meer met hen over internetporno.....	18
1.3.3. Hypothese 3: Moeders praten meer met hun kinderen over internetporno dan vaders...18	
1.3.4. Hypothese 4: Hoe moeilijker ouders het vinden om met hun kinderen over internetporno te praten, hoe meer ze aangeven nood te hebben aan concrete tips.....	19
2. Methode.....	20
2.1. Procedure.....	20
2.2. Steekproef.....	21
2.3. Meetinstrumenten.....	24
2.3.1. Socio-demografische kenmerken.....	24
2.3.2. Aantal en leeftijden van de kinderen.....	24
2.3.3. Kennis van ouders over het kijkgedrag en praten over internetporno.....	25
2.3.4. Mening van ouders.....	25
2.4. Statistische analyses.....	26

3. Resultaten.....	27
3.1. Hypothese 1: Ouders die weten dat hun kinderen naar internetporno kijken, praten vaker met hen over internetporno dan ouders die dat niet weten.....	27
3.2. Hypothese 2: Naarmate kinderen ouder worden, praten ouders meer met hen over internetporno.....	28
3.3. Hypothese 3: Moeders praten meer met hun kinderen over internetporno dan vaders.....	29
3.4. Hypothese 4: Hoe moeilijker ouders het vinden om met hun kinderen over internetporno te praten, hoe meer ze aangeven nood te hebben aan concrete tips.....	29
3.5. Meningen van ouders.....	30
4. Discussie.....	32
4.1. Samenvatting en kritische bespreking resultaten.....	32
4.2. Beperkingen en sterktes huidig onderzoek.....	34
4.3. Suggesties voor toekomstig onderzoek.....	35
4.4. Implicaties voor het beleid rond RSV.....	36
5. Besluit.....	37
6. Referenties.....	38

1. Inleiding

Met de komst van het internet is porno heel toegankelijk geworden. Jonge kinderen kunnen ervan schrikken, pubers gaan er actief naar op zoek. Met de oproep “Praat met je kind over porno, voordat internet het doet”, lanceerde SIRE (Stichting Ideële Reclame) op 29 april 2014 op de Nederlandse televisie een bewustwordingscampagne, gericht op ouders van jonge kinderen. SIRE wilde ervoor zorgen dat ouders hun kinderen beter voorbereiden op de beelden die zij, vaak onbedoeld, op het internet kunnen tegenkomen. Rutgers, het Nederlandse kenniscentrum op het gebied van seksualiteit, adviseerde de campagne inhoudelijk. Het onafhankelijk onderzoeksbureau, Flycatcher Internet Research, ontwikkelde een online survey waarbij zowel kinderen en jongeren van 8 tot 17 jaar als ouders werden bevestigd. De cijfers van dit onderzoek ondersteunden de campagne.

Eén van de opmerkelijke resultaten van dit onderzoek was dat 79% van de ondervraagde jongeren reeds internetporno bekeek. Bij de kinderen jonger dan 13 jaar was dat reeds 52%, bij de kinderen onder de 10 jaar 31%. Ruim drie kwart van de ouders dacht dat hun kind het wel zou vertellen wanneer het iets vreemds tegenkwam op het internet, 43% van de kinderen gaf echter aan dat niet te doen. Ook al vond 99% van de ouders het hun taak om met hun kind over internetporno te praten, 65% van de ouders met kinderen onder de 10 jaar deed dat nog niet. Wanneer ouders gevraagd werd waarom zij hier nog niet over gesproken hadden, gaven zij als belangrijkste reden aan dat zij vonden dat hun kind daarvoor te jong was (Rutgers, 2014). In de talrijke persberichten rond deze campagne is echter nergens terug te vinden op welke schaal dit onderzoek werd gevoerd.

In deze scriptie wordt onderzocht of Vlaamse ouders met hun kinderen over internetporno praten. Daarnaast worden een aantal factoren bestudeerd die mogelijk samenhangen met het al dan niet praten over internetporno, met name: de kennis die ouders hebben over het kijkgedrag van hun kinderen, de leeftijd van het kind en het geslacht van de ouder. Tot slot wordt nagevraagd of ouders het moeilijk vinden om met hun kinderen het gesprek over internetporno aan te gaan en of zij daarbij behoefte hebben aan concrete tips.

Om deze onderzoeksvragen te beantwoorden, wordt gebruik gemaakt van de resultaten van de grote online survey "SEKS IN BEELD". In deze survey bevroegen studenten uit de Permanente Vorming Seksuologie van de Universiteit Gent, verschillende aspecten van internetpornogebruik in Vlaanderen.

In wat volgt, wordt eerst literatuur en reeds gevoerd onderzoek besproken rond het gebruik van internetporno bij kinderen en jongeren, de rol van internetporno binnen Relationele en Seksuele Vorming en de rol van ouders binnen Relationele en Seksuele Vorming. Op basis van deze literatuur worden een aantal hypothesen geformuleerd die getoetst worden aan de resultaten van de online survey. Na beschrijving van methode en resultaten, worden in de discussie beperkingen van het onderzoek en mogelijke aanbevelingen voor het beleid rond Relationele en Seksuele Vorming besproken.

1.1. De rol van internetporno binnen Relationele en Seksuele Vorming

Of internetporno een plaats heeft binnen Relationele en Seksuele Vorming, kan vanuit twee invalshoeken worden benaderd. Enerzijds is er de vraag of kinderen en jongeren kennis over seksualiteit opdoen door het bekijken van internetporno. Anderzijds kan de vraag gesteld worden of internetporno en het omgaan daarmee een thema moet zijn binnen de Relationele en Seksuele Vorming van kinderen en jongeren. Anders gezegd: wat leert internetporno en wat moet er over internetporno geleerd worden?

Er wordt eerst stilgestaan bij onderzoek dat het gebruik van internetporno bij kinderen en jongeren in beeld brengt, vervolgens wordt ingezoomd op de rol van internetporno binnen Relationele en Seksuele Vorming.

1.1.1. Gebruik van internetporno bij kinderen en jongeren

Om te kunnen antwoorden op de vraag of het nodig is met kinderen en jongeren over internetporno te praten, moet er eerst een zicht zijn op de mate waarin ze er gebruik van maken. Gestart wordt met een definitie van internetporno. Daarna ligt de focus op onderzoek dat een licht werpt op het kijkgedrag van kinderen en jongeren.

1.1.1.1. Omschrijving internetporno

Een eerste vaststelling bij het bestuderen van onderzoeksliteratuur naar het gebruik van internetporno is het gebrek aan een eenduidige definitie ervan. Short en collega's (2012) kaarten dit aan in een overzichtartikel waarin ze 44 onderzoeken over een tijdspanne van 10 jaar vergeleken wat betreft gebruikte methodologie. Ze concluderen dat de resultaten van deze onderzoeken zich moeilijk laten vergelijken net door het gebrek aan een eenduidige definitie. De meerderheid van de studies gaf helemaal geen omschrijving. Daar waar dit wel gebeurde, verschilden de definities wat betreft focus op de inhoud van het materiaal (bv. het tonen van genitalieën) of focus op de functie van het materiaal (bv. opwindend veroorzaken). In deze scriptie wordt aangesloten bij de definitie van internetporno waarvoor Short en collega's (2012) pleiten en waarbij zowel inhoud als doel een plaats krijgen: "elk seksueel expliciet materiaal op het internet waarbij genitalieën worden getoond met als doel seksuele opwindend te veroorzaken of seksuele fantasie te stimuleren".

1.1.1.2. Onderzoeken naar gebruik internetporno bij kinderen en jongeren

Om een zicht te krijgen op de mate waarin kinderen en jongeren internetporno gebruiken, werden enkel een aantal grootschalige populatiestudies geselecteerd.

Sabina, Wolak en Finkelhorn (2008) onderzochten de blootstelling aan internetporno bij jongeren onder de 18 jaar. Ze bevroegen 563 studenten uit een Engelse universiteit via een online survey. Gemiddeld keken 72,8% van de respondenten (93,2% van de jongens en 62,1% van de meisjes $p < 0,001$) naar internetporno vóór de leeftijd van 18 jaar. Blootstelling vóór de leeftijd van 13 jaar was relatief uitzonderlijk. Jongens zagen internetporno op jongere leeftijd, zagen meer beelden en meer extreme beelden (zoals verkrachting en kinderporno) en keken ook frequenter. Meisjes daarentegen rapporteerden vaker per ongeluk in aanraking te zijn gekomen met internetporno.

De onderzoekers waarschuwen voor generalisering van deze resultaten aangezien het om een homogene steekproef van universiteitsstudenten ging die bovendien retrospectief verslag moesten uitbrengen. Toch concluderen ze dat blootstelling aan internetporno een normatieve ervaring lijkt in de jeugdijaren.

Ook in "Seks onder je 25ste", een groot opgezet onderzoek naar de seksuele gezondheid van jongeren van 12 tot 25 jaar in Nederland anno 2012, komt het gebruik van internetporno aan bod. Via een aantal geselecteerde scholen voor voortgezet onderwijs en een aantal gemeenten werd een representatieve steekproef verkregen van 3926 jongens en 3915 meisjes. (De Graaf et al, 2012). Op het gebied van seksualiteit bij jongeren werd er nergens een groter verschil tussen jongens en meisjes gevonden dan bij het bekijken van erotisch materiaal: 81% van de jongens en 37% van de meisjes gebruikte het afgelopen jaar tenminste één vorm van porno. Pornogebruik neemt bij zowel jongens- als meisjes toe met de leeftijd, maar toch heeft onder 12- tot 14-jarigen al 65% van de jongens en 19% van de meisjes het afgelopen jaar porno gezien. Specifiek wat betreft porno op het internet gaven 73% van de jongens aan het afgelopen jaar gekeken te hebben (12% één keer en 61% vaker), tegenover slechts 20% van de meisjes (9% één keer en 11% vaker).

Laura Vandenbosch (2013), onderzoekster aan de Katholieke Unidversiteit Leuven, doctoreerde met een studie waarin ze naging hoe seksualiserende media het seksleven van Vlaamse jongeren beïnvloeden. Vandenbosch ondervroeg 1504 Vlaamse scholieren. Van hen gaf ruim 63% van de jongens uit de eerste graad van het middelbaar onderwijs (12-13 jaar) aan het afgelopen half jaar pornowebsites te hebben bezocht. In de tweede graad (14-15 jaar) steeg dat cijfer naar ruim 71% en in de derde graad (16-17 jaar) lag het op 83%. De meisjes scoorden in elke leeftijdsgroep een pak lager, met respectievelijk 4,7% (eerste graad), 16,2% (tweede graad) en 12,6% (derde graad).

Op de vraag of ook kinderen jonger dan 12 jaar in aanraking komen met internetporno vinden we in de wetenschappelijke literatuur veel minder antwoorden. Kersten en De Graaf (2012) bevroegen dit wel in hun onderzoek Jeugd en Cybersafety. Zij vonden dat in de leeftijdscategorie 8 tot 10 jaar (n=545) 17% van de kinderen wel eens seksueel expliciete beelden zagen op het internet. In de leeftijdscategorie 11 tot 12 jaar (n=2091) was dat 24%.

Hetzelfde onderzoek van Kersten en De Graaf (2012) buigt zich ook over de vraag hoe kinderen en jongeren in aanraking komen met internetporno. Jongeren kunnen porno kijken omdat ze het zelf opzoeken, maar het komt ook voor dat ze er per ongeluk mee in aanraking komen, bijvoorbeeld door spam, popup-advertenties, het verkeerd typen van URL's en door het gebruik van zoektermen waardoor ze ongewild bij porno terechtkomen. Van de 10- tot en met 17- jarigen die wel eens seksueel expliciete beelden hebben gezien, geeft twee derde aan dat ze dit meestal toevallig tegenkomen. Elf procent geeft aan dat ze hier meestal zelf naar op zoek waren en 24% dat dit soms bewust en soms toevallig gebeurde. Oudere jongeren en jongens zoeken het eerder zelf op dan jonge kinderen en meisjes. Van de 11- en 12-jarigen zegt een vijfde dat ze dit soms of meestal bewust opzochten, bij 13- en 14-jarigen is dat een kwart en bij 15- en 16-jarigen de helft.

1.1.2. Internetporno en Seksuele en Relationele Vorming

De voorgaande onderzoeken tonen aan dat een aanzienlijk deel van de kinderen en jongeren in aanraking komt met internetporno. Dat het thema internetporno een plaats moet krijgen binnen Relationele en Seksuele Vorming (RSV) lijkt dan ook de logische conclusie. Hieronder wordt een omschrijving gegeven van wat RSV is en wordt geschetst wat de richtlijnen van de World Health Organisation (WHO) zijn voor wat betreft kwaliteitsvolle RSV.

1.1.2.1. Omschrijving Relationele en Seksuele Vorming

Relationele en seksuele vorming (RSV) verwijst naar het vergaren van kennis en meningsvorming over seksualiteit, seksuele beleving, seksuele rechten, seksuele identiteit, sekserollen, relaties en inimiteit, naar het ontwikkelen van vaardigheden om doordachte beslissingen te kunnen nemen over seksualiteit en seksueel gedrag, en naar zelfvertrouwen om deze beslissingen in de praktijk te kunnen brengen. (Gijs et al., 2009). RSV heeft als doel recht te doen aan de definitie van seksuele gezondheid zoals die door de Wereldgezondheidsorganisatie in 2002 werd geformuleerd. Seksuele gezondheid is volgens deze definitie een staat van fysiek, emotioneel en mentaal

welbevinden met betrekking tot seksualiteit. Het is meer dan de afwezigheid van ziekte, disfunctie of gebrek. Seksuele gezondheid vereist een positieve en respectvolle benadering van seksualiteit en seksuele relaties. Bovendien vereist seksuele gezondheid de mogelijkheid om prettige en veilige seksuele ervaringen op te doen, vrij van dwang, discriminatie en geweld. Om tot seksuele gezondheid te komen en te handhaven moeten de seksuele rechten van alle mensen worden gerespecteerd en waargemaakt (WHO, 2002). Deze definitie betekent dat RSV zich niet enkel moet richten op het voorkomen van seksuele risico's maar ook oog moet hebben voor de plezierige kanten van seksualiteit en voor het respecteren van ieders seksuele rechten.

De seksuele ontwikkeling begint bij de geboorte en is gerelateerd aan en ingebed in de biologische, cognitieve, emotionele, autonomie-, en morele ontwikkeling. Opdat kinderen en jongeren uit kunnen groeien tot gezonde, blije, evenwichtige en verantwoordelijke individuen die van hun seksualiteit kunnen genieten moeten we ze dus van jongsaf begeleiden, net zoals dit op de andere ontwikkelingsgebieden gebeurt. Dit betekent dat RSV best vroeg in de kindertijd start en doorloopt in de adolescentie en volwassenheid (Verhetsel, 2013).

RSV behandelt verschillende onderwerpen. Deze onderwerpen zijn voorgesteld door een expertengroep binnen de Wereldgezondheidsorganisatie. Ze zijn terug te vinden in de "*Standards for Sexuality Education in Europe*" (Winkelman, 2010). Deze "standards" van de WHO bieden richtlijnen voor een kwaliteitsvolle RSV. De richtlijnen geven aan wat kinderen en jonge mensen van verschillende leeftijden dienen te weten en te begrijpen, welke situaties of uitdagingen zij op bepaalde leeftijden zouden moeten aankunnen en welke waarden en houdingen zij dienen te ontwikkelen. In een matrix wordt weergegeven wat per ontwikkelingsfase de belangrijkste thema's zijn en wat kinderen in elke fase moeten weten, vinden en kunnen op het gebied van seksualiteit.

Wat zeggen deze WHO standards over het thema internetporno en in welke ontwikkelingsfase wordt het aangeraden om met kinderen hierover te spreken? In de jongere leeftijdscategorieën, 0-4 jaar en 4-6 jaar, dient internetporno nog niet aangekaart te worden. In de leeftijdscategorie 6 tot 9 jaar wordt al geadviseerd om informatie te geven over seks in de media, waaronder internetporno. Er kan op die leeftijd al begonnen worden met bewustwording dat de seksuele beelden op het internet niet de realiteit weerspiegelen. In de leeftijdscategorieën 9 tot 12 jaar en 12 tot 15 jaar moet meer specifiek gewerkt worden rond de invloed van internetporno op seksuele beslissingen, relaties en seksueel gedrag. In de leeftijdscategorie 15 jaar en ouder wordt deze mediacompetentie verder geconsolideerd en wordt een kritische houding aangeleerd tegenover de seksuele beelden in de media.

1.1.2.2. Onderzoeken naar internetporno als bron van kennis omtrent seksualiteit

Onderzoeken rond de effecten van seks in de media en internetporno in het bijzonder concentreren zich meestal rond een aantal bezorgdheden (Nikken, 2009) : jongeren zouden door veelvuldig gebruik van seksueel getinte media eerder geïnteresseerd raken in seks, eerder aan seks beginnen, makkelijker gaan denken over controversiële en grensoverschrijdende vormen van seks, onzeker worden over hun uiterlijk en meer gepreoccupeerd raken met een eigen ideaal uiterlijk. Veel minder werd onderzocht welke positieve effecten jongeren rapporteren bij het bekijken van internetporno en welke kennis over seksualiteit internetporno bijbrengt.

In "Seks onder je 25ste", het grootschalige Nederlandse onderzoek, worden wel een aantal positieve effecten van porno bevraagd. Zo geeft 75% van de ondervraagde jongens (n=3675) aan dat porno opwindend kan zijn, tegenover 42% van de meisjes. Daarnaast zegt één op drie jongens dat je veel van porno kan leren, bij de meisjes is dat slechts 15%. De gepercipieerde leerzaamheid van porno neemt af met de leeftijd, wellicht omdat er intussen meer eigen ervaringen met seksualiteit zijn. Opvallend is ook dat de meerderheid van de jongens (61%) en de meisjes (55%) zegt te weten dat seks in porno niet hetzelfde is als echte seks.

In het kwalitatieve onderzoek van Rothman en collega's (2014) werden 16-18-jarige Amerikaanse jongeren (n=23) geïnterviewd over hun pornogebruik. Allemaal duiden ze het internet aan als meest gebruikte bron om porno te bekijken en ook allemaal rapporteerden ze een leereffect. De jongeren gaven aan naar porno te kijken om seksuele posities te leren, om te ontdekken wat de partners van het andere geslacht seksueel leuk zouden vinden en om te leren hoe seksuele activiteiten uit te voeren (bv. orale en anale seks).

Månsson en collega's (2009) vonden in een Zweeds kwalitatief onderzoek dat gebruik maakte van focusgroepen en interviews eveneens dat porno vooral via internet werd bekeken. Ze identificeerden drie hoofdfuncties die porno vervulde in het leven van jonge mensen (leeftijd tussen 14 en 20 jaar): porno als een vorm van sociale interactie, porno als een bron van informatie en porno als inspiratie voor seksuele opwinding. Porno als vorm van sociale interactie is niet hoofdzakelijk gericht op seksuele opwinding, maar draait vooral om interactie tussen de kijkers. Als jongeren samen naar porno kijken zijn de onderlinge reacties een middel om normatieve richtlijnen te creëren voor jonge en misschien seksueel onervaren kijkers. Porno functioneert ook als een rechtstreekse bron van informatie. Een pornografisch scenario kan ideeën bevatten voor nieuwe of andere seksuele standjes en technieken en informatie verstrekken over hoe men zijn partner seksueel kan bevredigen. Opvallend in het onderzoek was dat de meeste jongeren zelf kritisch omsprongen met de informatie en dat ze aangeven de inhoud van de porno overdreven of vertekend te vinden. Een derde toepassingsveld

was dat porno diende als inspiratie voor seksuele opwindning. Hierbij gaven meer jongens aan seksueel opgewonden te worden dan meisjes.

In 2014 werd door NUS (National Union of Students) in Engeland een groot onderzoek georganiseerd met als één van de bevroagde thema's Relationele en Seksuele Vorming. Er deden 2502 studenten mee aan een online survey (16% van de deelnemers kwam uit sixth form colleges, de rest uit universiteiten). Van de respondenten gaf 71% aan dat internetporno een standaard onderdeel is van het leven van jongeren. Ongeveer 60% van de studenten gaf aan dat ze porno bekeken om meer te weten te komen over seks en 40% gaf aan dat het hun ook effectief meer kennis had opgeleverd. Ook al slaat internetporno aan als bron voor seksuele kennis, toch gaf 73% aan dat internetporno onrealistische verwachtingen ten aanzien van seks veroorzaakt. Aan de studenten werd ook gevraagd op welke leeftijd ze vonden dat er met kinderen en jongeren over internetporno moet gepraat worden. Opvallend was dat slechts 6% aangaf dat er niet over gepraat moet worden, 13% verwachtte dit tussen de leeftijd van 7 en 10 jaar, 46% tussen de leeftijd van 11 en 13 jaar en 31% tussen de leeftijd van 14 en 16 jaar (NUS, 2014).

1.2. De rol van ouders binnen Relationele en Seksuele Vorming

Ouders vinden over het algemeen dat zij een belangrijke taak hebben in de seksuele opvoeding van hun kinderen (Byers, 2011). Door middel van die seksuele opvoeding kunnen ouders kennis, waarden en normen overdragen over fysieke ontwikkeling, voortplanting, seksueel gedrag en relaties, seksuele gevoelens en andere aan seksualiteit gerelateerde thema's (Lefkowitz & Stopa, 2006). Het overdragen van deze waarden en normen gebeurt zowel non-verbaal als verbaal. De manier waarop ouders met naaktheid, het tonen van affectie of seksueel getint gedrag of taalgebruik van hun kinderen omgaan, geeft het kind al boodschappen mee over seksualiteit. Praten over seksualiteit is echter ook een belangrijk middel voor het overdragen van informatie en opvattingen. Studies tonen aan dat een kwaliteitsvolle communicatie tussen ouders en kinderen een positieve invloed heeft op het seksuele gedrag van de jongeren. Jongeren die kunnen communiceren met hun ouders over seksualiteit starten later met seks, hebben minder seksuele partners en vrijen veiliger dan de anderen (Vermeire, 2005).

In het volgende gedeelte wordt eerst beschreven welke dimensies van opvoeding een mogelijk verband houden met het seksueel gedrag en de seksuele gezondheid van jongeren. Vervolgens wordt ingezoomd op het verband tussen leeftijd van het kind en de seksuele opvoeding die ouders geven en op het verschil tussen moeders en vaders in het geven van seksuele opvoeding. Tot slot gaan we in op de onzekerheden en moeilijkheden die ouders ervaren bij het praten over seks met hun kinderen.

1.2.1. Verbanden tussen ouderlijke steun, controle en kennis en seksueel gedrag en seksuele gezondheid van kinderen en jongeren

De Graaf (2010) heeft vele jaren onderzoek besteed aan het verband tussen opvoedingsstijl en de psychoseksuele ontwikkeling van jongeren. Ze selecteerde 55 internationale publicaties rond dit verband en bracht de resultaten samen in een literatuurstudie. Drie dimensies van opvoeding en hun effecten worden in de literatuur beschreven: ouderlijke steun, controle en kennis. De effecten werden onderzocht op het vlak van seksuele ervaring, beschermingsgedrag en seksuele beleving.

Steun heeft betrekking op uitingen van affectie, liefde en waardering: het omvat begrippen als warmte, beschikbaarheid, responsiviteit en verbondenheid. Wat betreft het verband tussen steun en seksuele ervaring wijzen de resultaten van verschillende studies allemaal in dezelfde richting: kinderen die meer ouderlijke steun ervaren hebben minder ervaring met geslachtsgemeenschap of hebben de eerste geslachtsgemeenschap op een latere leeftijd (Lammers et al, 2000, Fingerson 2005). Daarnaast worden verbanden gevonden tussen meer ouderlijke steun en beter anticonceptie en

condoomgebruik, meer positieve gevoelens rondom seksualiteit en betere vaardigheden in seksuele interacties (Frisco, 2005, De Graaf, 2009).

Controle is gedrag dat door de ouders wordt gesteld met als doel het gedrag van de kinderen in de door ouders gewenste richting te sturen. Controle heeft betrekking op het aantal regels dat ouders stellen, de mate waarin ze toezicht houden en de mate waarin de kinderen betrokken worden bij belangrijke beslissingen (autoritatief versus autoritair). Zowel teveel als te weinig controle kunnen negatieve gevolgen hebben. Een "redelijke" mate van controle lijkt samen te hangen met later seksueel actief worden en beter anticonceptie en condoomgebruik. Een hoge mate van autoritaire controle lijkt ongunstig te zijn voor een positieve seksualiteitsbeleving: onderzoekers rapporteren meer schuldgevoelens rond seks, minder teverredenheid met het seksleven en meer moeite om met partners over seks te praten (Skinner et al., 2005, De Graaf, 2012).

Kennis betekent dat ouders weet hebben van het gaan en staan van hun kinderen. Anders dan controle slaat het op een kenmerk van de relatie tussen ouders en kind. Ouders tonen interesse in waar het kind me bezig is en het kind is bereid hierover te praten. Jongeren die zeggen dat de ouders meer van hen weten, hebben minder vaak ervaring met geslachtsgemeenschap op zeer jonge leeftijd. Wanneer jongeren seksuele ervaringen hebben, zeggen ze vaker dat ze hier zelf aan toe waren, ze beschermen zich beter tegen SOA en ongewenste zwangerschap en zijn meer tevreden, assertief en zelfverzekerd in seksuele interacties (De Graaf, 2012).

Beperking van al deze onderzoeken is dat de resultaten unidirectioneel zijn opgevat als zou de opvoedingsstijl van de ouders het seksuele gedrag van de kinderen gaan bepalen. Het is echter erg onwaarschijnlijk dat gedrag van ouders niet op zijn minst deels een reactie is op het gedrag van de kinderen. Het zou best kunnen dat de relatie en de communicatie tussen ouder en kind verslechtert als gevolg van het seksueel actief worden van het kind. Of, dat kinderen die seksueel actief worden net minder aan hun ouders gaan vertellen omdat er nou eenmaal meer te verzwijgen valt.

1.2.2. Verband tussen leeftijd van het kind en seksuele opvoeding door de ouders

Het meeste onderzoek naar de communicatie tussen ouders en kinderen over seksualiteit heeft betrekking op jongeren. Onderzoek onder ouders van jonge kinderen is bijzonder schaars. (De Graaf, 2013). In Canadees onderzoek komt naar voren dat ouders met het ouder worden van de kinderen vaker over seksualiteit praten (Pluhar et al., 2008).

Het onderzoek van De Graaf (2013) bestudeert de seksuele opvoeding die ouders (789 mannen en 802 vrouwen) aan hun kinderen van 4 tot 17 jaar geven. Zij vond zwakke tot matig sterke verbanden tussen seksuele opvoeding en de leeftijd van het kind. Meer concreet werd voor vier thema's het verband nagegaan: homoseksualiteit, anticonceptie, seksueel plezier en seks in de media. Voor al deze thema's nam het praten met kinderen toe tot de leeftijd van 14 jaar. Na die leeftijd werd opnieuw iets minder gepraat.

1.2.3. Vaders en moeders: genderverschillen in seksuele opvoeding

Onderzoeken die uitspraken doen over het verschil tussen vaders en moeders voor wat betreft hun aandeel in de seksuele opvoeding van hun kinderen wijzen allemaal in dezelfde richting. Moeders zijn meer betrokken in de seksuele opvoeding van hun kinderen dan vaders.

Telidja Klai (2005) doctoreerde aan de VUB met een intergenerationeel onderzoek naar de communicatie over seksualiteit. Belangrijkste conclusie was dat Relationele en Seksuele Vorming binnen de gezinscontext niet evident is. Jongeren halen in de eerste plaats informatie buiten het gezin, waarbij vrienden, klasgenoten en de media de top drie vormen. Binnen het gezin nemen moeders voornamelijk de rol van seksuele opvoeder op zich.

In een onderzoek van Wilson en Koo (2010) bleek dat vaders (n= 829), zowel met zonen als met dochters, minder over seksuele thema's spreken dan moeders (n=1113). Vaders scoorden ook lager op zelfwerkzaamheid en de verwachting dat het gesprek met hun kind over seks positieve effecten zou ressembleren.

In het Vlaamse Sexpert onderzoek werd onder andere aan ouders gevraagd of ze dachten dat hun kinderen bij hen terecht konden met vragen over seks en relaties. Opvallend was dat 91% van de mannen (n= 225) en 94% van de vrouwen (n=214) in de eerste plaats in de richting van de moeder wezen als vertrouwenspersoon (Buisse et al., 2013).

De Graaf (2013) selecteerde een representatieve groep van 789 vaders en 802 moeders die een online vragenlijst invulden over welke aan seksualiteit gerelateerde thema's zij bespreken met hun kinderen van 4 tot 17 jaar en of ze zichzelf in staat achten om deze informatie te verstrekken. Moeders bleken significant vaker over seksualiteit te praten dan vaders ($p < 0,001$). Ze gaven ook vaker altijd antwoord op vragen over relaties en seksualiteit ($p = 0,002$) en gaven vaker aan dat het hen lukt om hun kinderen de informatie te geven die ze zelf belangrijk vinden ($p < 0,001$).

1.2.4. Ondersteuningsbehoeften van ouders bij de Relationele en Seksuele Vorming van hun kinderen

In de huidige maatschappij ervaren veel ouders onzekerheid bij de opvoeding van hun kinderen. Opvoedingsonzekerheid is een onderdeel gaan uitmaken van de huidige gezinsopvoeding. Dit is een gevolg van de veelheid aan keuzes en de keuzevrijheid die eigen is aan de moderne maatschappij waardoor opvoeden veel complexer geworden is. De traditionele opvoedingsmodellen die een concrete handleiding boden aan ouders zijn weggefallen. Opvoeding wordt vandaag de dag meer gezien als een interactieproces tussen ouders en kinderen. Er heersen wel belangrijke opvoedingswaarden maar deze geven ouders weinig concrete handvaten.

Ouders ervaren diezelfde onzekerheden bij de Relationele en Seksuele Vorming van hun kinderen. Zo stellen ze zich heel wat vragen bij de seksuele ontwikkeling van hun kinderen en bij hun rol als opvoeder. Het is voor hen moeilijk om te bepalen wat normaal is en wat niet. Daarnaast weten ze niet goed hoe ze kunnen praten met hun kinderen over seksualiteit en hoe ze met bepaalde gedragingen en situaties moeten omgaan. Ook zijn ze onzeker over de timing van de voorlichting, meer bepaald over wanneer ze wat moeten vertellen. Ze vinden een open sfeer heel belangrijk maar weten niet hoe ze deze kunnen creëren of missen de vaardigheden om dit te doen. Dit waren een aantal van de conclusies van een kwalitatief onderzoek naar ondersteuningbehoeften van ouders bij de RSV van hun kinderen dat gevoerd werd door Vermeire (2005) in opdracht van Sensoa. In zeven focusgroepen werden 51 ouders bevestigd. Ouders spraken de nood uit aan concrete handvaten om de communicatie over seksualiteit te bevorderen. Ze wensden die concrete tips via verschillende kanalen te krijgen: folders, tijdschriftenartikels, televisieprogramma's en websites.

1.3. Onderzoekshypothesen

Uit voorgaande literatuur komen een aantal vaststellingen. Jongeren komen in aanraking met porno op het internet, vaak al op jonge leeftijd, en ze gebruiken het om kennis over seksualiteit op te doen. Volgens de WHO richtlijnen moet het praten over seks in de media, waaronder internetporno, dan ook opgenomen worden binnen een kwaliteitsvolle RSV. Daarnaast blijken ouders een belangrijke rol binnen die RSV te vervullen. In dit onderzoek willen we verder nagaan of ouders die rol waarmaken als het gaat over praten over internetporno en welke factoren daarbij een rol spelen.

1.3.1. Hypothese 1: Ouders die weten dat hun kinderen naar internetporno kijken, praten vaker met hen over internetporno dan ouders die dat niet weten

In de onderzoeken rond de effecten van opvoedingsstijl op het seksuele gedrag van jongeren, bleek dat kennis van ouders over waar hun kinderen mee bezig zijn een positief effect heeft op hun seksuele ontwikkeling. Wat in deze onderzoeken niet aan bod komt, is of deze kennis ook daadwerkelijk leidt tot meer praten over seks. Klaï (2005) vond in haar doctoraatsonderzoek wel dat het wel of niet praten van ouders met hun kinderen over seks, verband houdt met de kwaliteit van de ouder-kind relatie. Wanneer ouders en kinderen goed met elkaar kunnen praten, stimuleert dit het praten over een gevoelig onderwerp als seksualiteit.

Met een eerste onderzoeksvraag wordt hier nagegaan of er een verband is tussen de kennis die ouders hebben over het internetpornogebruik van hun kinderen en het praten hierover.

1.3.2. Hypothese 2: Naarmate kinderen ouder worden, praten ouders meer met hen over internetporno

In dit onderzoek wordt ook nagevraagd of ouders van jonge kinderen het gesprek over internetporno aangaan. Verondersteld wordt dat in overeenstemming met het schaarse eerdere onderzoek ouders meer gaan praten over internetporno naarmate het kind ouder wordt.

1.3.3. Hypothese 3: Moeders praten meer met hun kinderen over internetporno dan vaders

Eerder onderzoek over seksuele opvoeding in het algemeen wijst eenduidig moeders aan als diegenen die het meest met hun kinderen over seksualiteit praten. Met een derde onderzoeksvraag wordt bekeken of dit ook specifiek opgaat voor het praten over internetporno.

1.3.4. Hypothese 4: Hoe moeilijker ouders het vinden om met hun kinderen over internetporno te praten, hoe meer ze aangeven nood te hebben aan concrete tips

Uit eerdere behoeftenpeilingen bleek al dat ouders vaak onzeker zijn over de seksuele opvoeding van hun kinderen. In een laatste gedeelte van dit onderzoek wordt nagegaan of ouders het moeilijk vinden om met hun kinderen over internetporno te praten en of ze daarbij behoefte hebben aan concrete handvaten.

2. Methode

De data voor dit onderzoek zijn afkomstig uit "SEKS IN BEELD", een online survey. Achtereenvolgens worden procedure, steekproef, meetinstrumenten en statistische analyses beschreven.

2.1. Procedure

In het kader van het eindwerk van de studenten van de Permanente Vorming Seksuologie van de Universiteit Gent werd gekozen voor een gemeenschappelijk gevoerd onderzoek dat verschillende aspecten van internetpornogebruik in Vlaanderen in kaart zou brengen.

Met "SEKS IN BEELD" werd geopteerd voor een titel die toegankelijk zou zijn voor een groot publiek. De titel verwijst enerzijds naar het visuele aspect van internetporno en anderzijds naar het "in beeld brengen" van verschillende aspecten van internetpornogebruik. Er werd een logo ontworpen dat zinspeelt op het cinematografische karakter van internetporno. Een "retro cinema lightbox" diende als inspiratiebron.

Om de hypothesen en onderzoeksvragen van de verschillende studenten te toetsen werd een online survey geconstrueerd waarvoor literatuur werd geraadpleegd. Vragenlijsten uit andere onderzoeken die voldoende valide bleken te zijn, werden gecombineerd met zelf ontworpen items. Er werd voortdurend geschipperd tussen een survey die voldoende gegevens zou opleveren en het niet eindeloos lang maken van de vragenlijst. Het onderzoek werd voorgelegd aan de commissie voor Medische Ethiek van het UZGent en kreeg een positief advies op 20/01/2016 (Belgisch Registratienummer: B670201526665). De individuele scriptie "Praten ouders met hun kinderen over porno voordat internet het doet?" kreeg een aparte goedkeuring (Belgisch Registratienummer: B670201628516).

Er werd een website (www.seksinbeeld.be) ontwikkeld waarop het onderzoek voor het publiek kon gekaderd worden en waarop een koppeling werd gemaakt naar de survey. Voor het programmeren van de survey werd, op daarvoor voorziene webruimte, Limesurvey versie 2.06+ geïnstalleerd. De website en de online survey werden getest en aangepast in december 2015 en januari 2016.

Alvorens aan de survey te kunnen beginnen, moesten respondenten verklaren dat ze akkoord gingen met de voorwaarden van het onderzoek (opgelist in een geïnformeerde toestemming) en moesten ze in een leeftijdsverklaring aangeven ouder dan 18 jaar te zijn. Een aantal 17-jarigen die in de loop van het onderzoek 18 jaar zouden worden, werden wel mee opgenomen in de steekproef.

De survey was actief van 26 januari 2016 tot en met 17 februari 2016. Het onderzoek werd gelanceerd en gepromoot via verschillende kanalen zoals: een artikel in de online krant van "De

Morgen", een item in het praatprogramma "Van Gils en Gasten" op televisiezender "Eén", websites van onder andere de UGent en Sensoa, facebook en twitter. De website blijft toegankelijk en zal in de tweede helft van 2016 een samenvatting van de resultaten van "SEKS IN BEELD" brengen.

2.2. Steekproef

Van januari 2016 tot mei 2016 werd de website "www.seksinbeeld" meer dan 16.800 keer bezocht. Van de bezoekers kwam het grootste deel (43%) rechtstreeks op de website terecht (via het ingeven van de URL of het aanklikken van de websitegegevens in mails bijvoorbeeld). Ook via de online krant van "De Morgen" werd de weg naar de website gevonden (34% van de bezoekers). Facebook leverde 14,9% van de bezoekers aan.

Tijdens het actief zijn van de survey klikten 10.798 mensen op de startknop van de survey, 8816 mensen maakten een begin met het invullen en 4554 mensen vulden de survey volledig is. Na data cleaning en exclusie van vijf respondenten met onrealistische waarden voor leeftijd, werden 4543 volledig ingevulde vragenlijsten weerhouden.

Om de hypothesen van deze scriptie, betreffende het praten over internetporno door ouders met hun kinderen, te onderzoeken, werden de ouders uit de gehele steekproef van 4543 respondenten geselecteerd. Er werd gekozen om enkel te kijken naar de ouders die kinderen hadden in de leeftijdscategorie van 6 tot 18 jaar. Daarmee werd aangesloten bij de WHO richtlijnen rond Relationele en Seksuele Vorming waarin het spreken met kinderen over seks in de media pas geadviseerd wordt vanaf 6 jaar. In de bespreking van de resultaten wordt enkel rekening gehouden met deze selectie van 678 ouders. Deze 678 ouders hadden in totaal 1174 kinderen. De verdeling van het aantal kinderen tussen 6 en 18 jaar was als volgt: 43,7% van de ouders had één kind, 41,4% had twee kinderen, 13,1% van de ouders had drie kinderen, 1,6% van de ouders had vier kinderen en 0,1% van de ouders had vijf kinderen in die leeftijdscategorie.

In onderstaande tabel worden een aantal socio-demografische kenmerken van de geselecteerde oudergroep vergeleken met de totale steekproef.

Tabel 2.2.1. Vergelijking socio-demografische gegevens oudergroep versus totale steekproef (%)

		Oudergroep n= 678	Totale steekproef n= 4543
Leeftijd	18-25 jaar	6,8	39,1
	26-35 jaar	12,3	25,7
	36-45 jaar	54,5	14,7
	46-55 jaar	23,0	9,9
	56-65 jaar	3,1	7,1
	+ 65 jaar	0,3	3,4
Geslacht	Vrouw	25,2	30,7
	Man	74,6	69,0
	Genderqueer	0,1	0,3
Opleidingsniveau	LO	0,7	0,8
	BULO	0,0	0,0
	Beroepsvoorbereidend jaar	0,0	0,1
	BUSO	0,0	0,1
	ASO	7,2	16,1
	BSO	2,4	2,1
	KSO	0,6	1,4
	TSO	9,9	9,4
	Deeltijds leren	0,1	0,3
	7de jaar SO	3,1	2,5
	Hoger beroepsonderwijs	3,8	2,8
	Bachelor	31,4	28,8
	Master	35,1	31,4
Doctoraat	5,6	3,1	
Seksuele oriëntatie	Hetero	92,5	85,5
	Holebi	7,5	14,5

Relatie	In een relatie	88,9	70,7
	Single	11,1	29,3

Uit deze tabel blijken een aantal verschillen tussen de oudergroep en de totale steekproef. Het meest opvallende verschil zien we wat betreft leeftijdsspreiding. De meerderheid van de ouders (54,5%) bevindt zich in de leeftijdscategorie van 36 tot 45 jaar. In de totale steekproef bevinden zich slechts 14,7% van de respondenten in die leeftijdscategorie. De gemiddelde leeftijd bij de ouders is 40 jaar, de gemiddelde leeftijd van de totale populatie is 33,5 jaar. Daarnaast zien we in de oudergroep minder holebi's dan in de totale populatie (7,7% tegenover 14,6%, $p < .001$). Tot slot zijn er in de oudergroep meer mensen in een relatie dan in de totale populatie (88,9% tegenover 70,7%, $p < .001$).

In tabel 2.2.2. zien we de verdeling naar leeftijd en geslacht van de kinderen tussen 6 en 18 jaar waarover een uitspraak werd gedaan. Het aantal jongens en meisjes is hier beduidend beter gespreid dan in de oudergroep.

Tabel 2.2.2. Leeftijd en geslacht van de kinderen tussen 6 en 18 jaar (%)

		Meisjes n= 546	Jongens n= 620	Totaal n= 1174
Leeftijd	6 jaar	3,5	4,2	7,7
	7 jaar	4,7	6,0	10,6
	8 jaar	4,1	6,2	10,3
	9 jaar	4,4	4,4	8,9
	10 jaar	5,0	5,2	10,2
	11 jaar	3,6	5,3	8,9
	12 jaar	4,8	4,3	9,0
	13 jaar	4,5	3,7	7,2
	14 jaar	4,3	3,1	7,3
	15 jaar	3,0	4,4	7,4
	16 jaar	2,8	3,2	6,0
	17 jaar	2,9	3,6	6,5

2.3. Meetinstrumenten

Om de onderzoeksvragen in deze scriptie te beantwoorden werd geen gebruik gemaakt van reeds bestaande vragenlijsten en schalen, maar werden een aantal items zelf geconstrueerd.

2.3.1. Socio-demografische kenmerken

Om zicht te krijgen op de representativiteit van de totale steekproef en om de steekproef van de ouders te kunnen vergelijken met de totale steekproef werden een aantal socio-demografische kenmerken bevraagd. Leeftijd werd gemeten door aan de respondenten te vragen hun exacte geboortedatum in te geven. Om geslacht te bepalen werd zowel gevraagd naar het geslacht toegewezen bij geboorte, als naar hoe respondenten zich identificeren (man, vrouw, genderqueer). Onderwijsniveau werd bevraagd in een meerkeuzevraag met 14 antwoordcategorieën (zie tabel 2.2.1.). Seksuele oriëntatie werd gemeten door de vraag te stellen naar seksuele aantrekking, zelfbenoeming en gedrag. De antwoordcategorieën bij de vraag "tot wie voelt u zich seksueel aangetrokken?" waren: (1) enkel tot het andere geslacht, (2) voornamelijk tot het andere geslacht, (3) ongeveer net zoveel tot het andere als tot het eigen geslacht, (4) voornamelijk tot het eigen geslacht, (5) enkel tot het eigen geslacht en (6) andere. Bij de vraag hoe de respondenten zichzelf benoemden, kon men kiezen tussen (1) heteroseksueel, (2) meer heteroseksueel dan holebi, (3) biseksueel, (4) meer holebi- dan heteroseksueel, (5) homoseksueel/lesbisch en (6) andere. De derde vraag peilde naar seksueel gedrag: heeft u ooit geslachtsgemeenschap gehad met iemand van het eigen geslacht? Respondenten konden daarbij kiezen tussen: (1) nooit, (2) in de laatste zes maanden en (3) langer dan zes maanden geleden. Een categorisatie van "holebi" versus "hetero" gebeurde op basis van de antwoorden op bovenstaande drie vragen (dichotome score: 1 = holebiseksuele oriëntatie, 2 = heteroseksuele oriëntatie). Wanneer een respondent óf op de vragen over zelfbenoeming, óf op de vraag over seksuele aantrekking antwoord 3, 4 of 5 aanduidde, óf wanneer hij/zij op de vraag over seksueel gedrag 2 koos, werd de respondent als holebi geregistreerd. De overige respondenten werden geregistreerd als hetero.

Tot slot werden respondenten als "single" (ik ben op dit moment single of ik heb nog nooit een vaste partnerrelatie gehad) of "in een relatie" gecategoriseerd door de vraag "Heeft u op dit moment een vaste partnerrelatie?".

2.3.2. Aantal en leeftijden van de kinderen

Aan de respondenten werd in het luik socio-demografische gegevens gevraagd of zij kinderen hadden. Indien dit het geval was, moesten ze aangeven hoeveel kinderen ze hadden tussen nul en zes jaar, hoeveel kinderen tussen zes en achttien jaar en hoeveel kinderen boven de achttien jaar. In een later luik van de survey waarin gepeild werd naar het praatgedrag van ouders, werd voor elk kind tussen zes en achttien jaar de exacte leeftijd in jaren en het geslacht bij geboorte toegewezen gevraagd. Afhankelijk van hoeveel kinderen tussen zes en achttien jaar de ouders aangaven, kregen zij deze vragen één tot maximaal acht keer aangeboden (voor kind één, kind twee, kind drie, enzovoort).

2.3.3. Kennis van ouders over het kijkgedrag en praten over internetporno

Kennis van ouders over het kijkgedrag van hun kinderen werd gemeten met de vraag: weet u of kind één (kind twee, kind drie...) naar internetporno kijkt? Ouders konden kiezen tussen de volgende antwoordcategorieën: (1) ik weet zeker dat mijn kind naar internetporno kijkt, (2) ik vermoed dat mijn kind naar internetporno kijkt, maar ik weet het niet zeker, (3) ik heb geen idee of mijn kind naar internetporno kijkt, (4) ik vermoed dat mijn kind niet naar internetporno kijkt, maar ik weet het niet zeker en (5) ik weet zeker dat mijn kind niet naar internetporno kijkt.

Praten over internetporno werd gemeten met de vraag: heeft u met kind één (kind twee, kind drie...) al gepraat over internetporno? De ouders moesten één van de volgende antwoordcategorieën aanduiden: (1) nee, ik heb met mijn kind nog niet over internetporno gepraat, (2) ja, ik heb voorlichting gegeven aan mijn kind over internetporno en (3) ja, ik heb mijn kind verboden naar internetporno te kijken. Een ouder werd gecategoriseerd als "gepraat over internetporno" als hij of zij met minstens één kind over internetporno had gepraat (antwoordoptie 2 en 3 werden daartoe samengenomen).

2.3.4. Mening van ouders

In een laatste gedeelte werd aan de ouders met kinderen tussen zes en achttien jaar een aantal stellingen voorgelegd die ze moesten beoordelen op een 5-punts Likert-schaal: helemaal oneens, oneens, neutraal, eens, helemaal eens. De stellingen waren: (1) ik vind het belangrijk te weten of mijn kind naar internetporno kijkt, (2) ik vind het een probleem als mijn kind naar internetporno kijkt, (3) ik vind het mijn taak als ouder om met mijn kind over internetporno te praten, (4) ik heb de intentie om met mijn kind over internetporno te praten, (5) ik vind het moeilijk om een gesprek rond internetporno

aan te knopen met mijn kind en (6) ik heb nood aan concrete tips om met mijn kind over internetporno te praten.

Om de houding van ouders ten aanzien van internetporno als onderdeel van RSV op school te kennen, werd gevraagd de volgende stelling op dezelfde manier op een 5-punts Likert-schaal te beoordelen: internetporno moet worden opgenomen in het lessenpakket Relationele en Seksuele Vorming op school.

2.4. Statistische analyses

Om de statistische analyses uit te voeren, werd gebruikt gemaakt van SPSS versie 23. Om de verschillen tussen ouders in kaart te brengen en verbanden tussen categorische variabelen na te gaan, werden kruistabellen gegenereerd. Verschillen of samenhangen werden op hun significantie getoetst met de Chi-kwadraat-toets.

Om hypothese 1 (*Ouders die weten dat hun kinderen naar internetporno kijken, praten vaker met hen over internetporno dan ouders die dat niet weten*) en hypothese 2 (*Naarmate kinderen ouder worden, praten ouders meer met hen over internetporno*) te toetsen, was het nodig om uitspraken per kind te kunnen doen. Via "varstocases" (variables to cases) werden de data geherstructureerd zodat ieder kind (n=1174) in een aparte rij terecht kwam met in de kolommen de variabelen: (1) Geslacht bij geboorte toegewezen, (2) Leeftijd, (3) Weet de ouder of het kind kijkt? en (4) Werd er met het kind over internetporno gesproken?

Slecht 10 keer gaf een ouder aan zijn kind verboden te hebben naar internetporno te kijken (10 van 1174 kinderen, 0.0085%). Aangezien we daaruit statistisch weinig relevante conclusies kunnen trekken, werden de antwoordcategorieën "ja, ik heb voorlichting gegeven aan mijn kind over internetporno" en "ja, ik heb mijn kind verboden naar internetporno te kijken", samengevoegd als "gepraat over internetporno".

Om hypothese 3 (*Moeders praten meer over internetporno met hun kinderen dan vaders*) te toetsen werd een nieuwe variabele aangemaakt: minstens met één kind over internetporno gepraat.

Hypothese 4 (*Hoe moeilijker ouders het vinden om met hun kinderen over internetporno te praten, hoe meer ze aangeven nood te hebben aan concrete tips*) werd getoetst door de variabele "ervaren moeilijkheid om een gesprek over internetporno aan te gaan" en de variabele "nood hebben aan concrete tips" in een kruistabel te plaatsen en een Chi-kwadraat-toets toe te passen.

3. Resultaten

In dit hoofdstuk wordt de toetsing van de vier gestelde hypothesen besproken. Daarnaast komen nog een aantal meningen van ouders aan bod waarover geen hypothesen werden geformuleerd, maar die wel interessant materiaal opleveren voor een discussie.

3.1. Hypothese 1: Ouders die weten dat hun kinderen naar internetporno kijken, praten vaker met hen over internetporno dan ouders die dat niet weten

Onderstaande kruistabel (tabel 3.1.) maakt het verband duidelijk tussen de mate waarin over het kind geweten is dat het naar internetporno kijkt en de mate waarin met dat kind over internetporno werd gepraat. We zien dat met slechts 253 (21,6%) van de 1174 kinderen over internetporno werd gepraat.

Wanneer de ouder zeker weet dat zijn kind naar internetporno kijkt, wordt er het meest over internetporno gesproken (62,3%). Wanneer de ouder zeker weet dat zijn kind niet naar internetporno kijkt, wordt er het minst gesproken (11,1%). Een χ^2 -toets toont dat ouders die weten dat hun kinderen naar internetporno kijken, vaker met hen over internetporno praten dan ouders die dat niet weten ($\chi^2(4)= 157,647, p<.001$).

Tabel 3.1. Verband tussen weten of het kind naar internetporno kijkt en praten over internetporno (%)

	gepraat over internetporno	niet gepraat over internetporno
Ik weet zeker dat mijn kind naar internetporno kijkt	62,3	37,7
Ik vermoed dat mijn kind naar internetporno kijkt	47,1	52,9
Ik heb geen idee of mijn kind naar internetporno kijkt	27,0	73,0
Ik vermoed dat mijn kind niet naar internetporno kijkt, maar ik weet het niet zeker	23,4	76,6
Ik weet zeker dat mijn kind niet naar internetporno kijkt	11,1	88,9
Totaal	21,6 (n=253)	78,4 (n=921)

3.2. Hypothese 2: Naarmate kinderen ouder worden, praten ouders meer met hen over internetporno

Om deze hypothese te toetsen werd een kruistabel gegenereerd waarin de leeftijd van het kind vergeleken werd met de mate waarin met dat kind over internetporno werd gepraat (tabel 3.2).

Tabel 3.2. Verband leeftijd kind en praten over internetporno (%)

		gepraat over internetporno	niet gepraat over internetporno
Leeftijd kind	6 jaar	0,0	100,0
	7 jaar	3,2	96,8
	8 jaar	3,3	96,7
	9 jaar	11,5	88,5
	10 jaar	19,2	80,8
	11 jaar	19,2	80,8
	12 jaar	32,1	67,9
	13 jaar	41,7	58,3
	14 jaar	37,2	62,8
	15 jaar	42,5	57,5
	16 jaar	39,4	60,6
	17 jaar	31,6	68,4
Totaal (n=1174)		21,6 (n= 253)	78,4 (n=921)

Met de jongere kinderen wordt beduidend minder over internetporno gepraat dan met de oudere kinderen . Met de zes-jarigen wordt niet over internetporno gesproken. Vervolgens zien we het percentage kinderen waarmee gesproken wordt, stijgen tot de leeftijd van 13 jaar (van 0,3% tot 41,7%). Met de 14- jarigen wordt iets minder gesproken (37,2%), maar het percentage stijgt opnieuw bij de 15-jarigen. Vanaf 17 jaar wordt weer wat minder gesproken (31,6%). De hypothese dat naarmate kinderen ouder worden, hun ouders meer met hen over internetporno praten, wordt bevestigd ($\chi^2(11)=160,474$, $p<.001$).

3.3. Hypothese 3: Moeders praten meer met hun kinderen over internetporno dan vaders

Onder de 678 geselecteerde ouders werd een vergelijking gemaakt tussen het geslacht van de ouder en het al dan niet praten met hun kinderen over internetporno (tabel 3.3.). Een ouder werd gecategoriseerd als "gepraat over internetporno" als hij of zij met minstens één kind over internetporno had gepraat.

Tabel 3.3. Vergelijking geslacht ouder en praten over internetporno (%)

		gepraat over internetporno	niet gepraat over internetporno
geslacht ouder	vrouw (n= 174)	28,7	71,7
	man (n= 504)	25,2	74,8
Totaal	n= 678	26,1 (n= 117)	73,9 (n= 501)

Alhoewel we procentueel net iets meer vrouwen dan mannen zien die met minstens één kind over internetporno hebben gepraat (28,7% tegenover 25,2%), is dit verschil niet significant en wordt de hypothese daarmee niet bevestigd ($\chi^2(1) = 836$ $p < .360$).

3.4. Hypothese 4: Hoe moeilijker ouders het vinden om met hun kinderen over internetporno te praten, hoe meer ze aangeven nood te hebben aan concrete tips

Om deze hypothese te toetsen werden twee variabelen, namelijk de mate waarin ouders aangeven het moeilijk te hebben met hun kind over internetporno te praten en de mate waarin ze aangeven nood te hebben aan concrete tips, met elkaar vergeleken. De resultaten zijn terug te vinden in tabel 3.4.1. en tabel 3.4.2.

Tabel 3.4.1. Meningen van ouders over moeilijkheid om met het kind over internetporno te praten en nood aan concrete tips (%)

	helemaal oneens	oneens	neutraal	eens	helemaal eens
Ik vind het moeilijk om een gesprek over internetporno aan te knopen met mijn kind.	11,5	18,1	21,4	34,3	14,7
Ik heb nood aan concrete tips om met mijn kind over internetporno te praten.	10,8	17,8	25,9	33,4	12,2

Tabel 3.4.2. Samenhang tussen moeilijkheid om met het kind over internetporno te praten en nood aan concrete tips (%)

		Ik heb nood aan concrete tips om met mijn kind over internetporno te praten.				
		Helemaal oneens	Oneens	Neutraal	Eens	Helemaal eens
Ik vind het moeilijk om een gesprek rond internetporno aan te knopen met mijn kind.	Helemaal oneens	44,9	19,2	17,9	10,3	7,7
	Oneens	17,1	40,7	28,5	13,0	0,8
	Neutraal	5,6	19,4	45,8	23,6	5,6
	Eens	1,3	9,9	23,3	56,2	9,4
	Helemaal eens	5,0	5,0	7,0	38,0	45,0

De kruistabel laat zien dat er een duidelijk verband is tussen de ervaren moeilijkheid om met het kind over internetporno te praten en de nood aan concrete tips. De hypothese dat hoe moeilijker ouders het vinden om met hun kinderen over internetporno te praten, hoe meer ze aangeven nood te hebben aan concrete tips, wordt bevestigd ($\chi^2(16)= 387,836$, $p<.001$).

3.5. Meningen van ouders

De oudergroep gaf ook antwoord op een aantal stellingen die in bovenstaande hypothesen niet verder werden gebruikt, maar die wel interessante informatie opleveren voor een discussie. Ze worden in tabel 3.5. opgelijst.

Tabel 3.5. Meningen van ouders (n= 678) (%)

	helemaal oneens	oneens	neutraal	eens	helemaal eens
Ik vind het belangrijk te weten of mijn kind naar internetporno kijkt.	2,1	8,8	29,5	34,2	25,4
Ik vind het een probleem als mijn kind naar internetporno kijkt.	9,7	33,5	26,0	18,7	12,1
Ik vind het mijn taak om met mijn kind over internetporno te praten	1,0	4,0	19,9	47,3	27,7
Ik heb de intentie om met mijn kind over internetporno te praten	2,1	8,8	20,9	42,5	25,7
Internetporno moet worden opgenomen in het lessenpakket Relationele en Seksuele Vorming op school.	11,9	12,7	19,0	33,9	22,4

4. Discussie

4.1. Samenvatting en kritische bespreking resultaten

Deze studie stelt ten eerste vast dat er met kinderen en jongeren in het algemeen weinig over internetporno wordt gesproken (21,6%). Dat lijkt minder dan de 35% die in de Nederlandse SIRE-campagne wordt aangehaald, maar daar moet worden bij opgemerkt dat in de survey die de SIRE-campagne ondersteunde enkel kinderen vanaf 8 jaar werden betrokken (Rutgers, 2014). Het is nu net met de 6- tot 8- jarigen dat er niet of nauwelijks over internetporno wordt gepraat in ons onderzoek.

Als ouders met hun kinderen over internetporno praten, houdt dit sterk verband met de kennis die ze hebben over het kijkgedrag van hun kinderen. De hypothese "ouders die weten dat hun kinderen naar internetporno kijken, praten vaker met hen over internetporno dan ouders die dat niet weten" wordt bevestigd. Met 62,8% van kinderen waarvan de ouders zeker weten dat ze kijken naar internetporno, wordt daarover een gesprek aangegaan. Met de kinderen waarvan de ouders geen idee hebben of ze kijken, is dat een kwart. Als de ouders zeker zijn dat het kind niet kijkt, wordt er het minst gesproken (11%). Een relevante vraag in deze context is hoe correct deze inschatting van ouders is. Op de website van Rutgers is in elk geval te lezen dat ouders vooral bij hun jonge kinderen het pornokijkgedrag onderschatten. Rutgers werkte in dit verband samen met het Nederlandse tijdschrift J/M aan een onderzoek onder ouders met de titel "Ze doen meer dan wij denken" (Rutgers, 2013). In eerder onderzoek werd al vastgesteld dat kennis van ouders over het gedrag van hun kinderen een positief effect heeft op hun seksuele gedrag en gezondheid. Er werd echter niet onderzocht of die kennis ook daadwerkelijk leidt tot meer praten over seksualiteit. De resultaten van dit onderzoek duiden in elk geval op een samenhang tussen kennis van ouders en het gesprek aangaan maar de richting van het effect is hiermee niet duidelijk. Gaan ouders het gesprek aan omdat ze weten dat hun kind naar internetporno kijkt of ontdekken ze dat hun kind kijkt omdat ze spontaan een gesprek aangaan?

De tweede hypothese "naarmate kinderen ouder worden, praten ouders meer met hen over internetporno", wordt eveneens bevestigd door de onderzoeksresultaten. Met kinderen van zes jaar wordt nog niet over internetporno gesproken. Tot de leeftijd van 13 jaar zien we een stijging in het percentage kinderen waarmee wordt gesproken. Vanaf 13 jaar tot en met 16 jaar blijft het percentage relatief stabiel. Met de 17-jarigen wordt weer wat minder gesproken (31%). Deze cijfers tonen gelijkenissen met het onderzoek van De Graaf (2013). Voor het thema "seks in de media" nam het praten toe tot de leeftijd van 14 jaar. Na die leeftijd werd er opnieuw iets minder gepraat. Het thema

seks in de media werd hier ruimer opgevat dan praten over internetporno wat maakt dat de resultaten niet helemaal vergelijkbaar zijn.

Verschillende eerdere onderzoeken tonen aan dat moeders meer dan vaders betrokken zijn in de seksuele opvoeding van hun kinderen en dat zij meer over allerlei seksuele thema's praten (Klaï, 2005, Wilson et al., 2010, Buysse et al., 2012, De Graaf, 2013). In deze onderzoeken wordt dit niet specifiek onderzocht voor het praten over internetporno. De hypothese dat moeders meer praten over internetporno dan vaders wordt in ons onderzoek niet bevestigd. Er is een klein verschil in het percentage moeders dat praat ten opzichte van vaders (28,7% ten opzichte van 25,2%) maar dat verschil is niet significant. In de steekproef zitten veel minder vrouwen dan mannen dus interpretatie van deze gegevens moet met de nodige voorzichtigheid gebeuren. Onderzoeken naar verschil in kijkgedrag tussen mannen en vrouwen geven allemaal aan dat mannen meer naar porno kijken dan vrouwen (Buysse, 2013, De Graaf, 2012). Het zou kunnen dat moeders door het feit dat ze zelf minder ervaring hebben met porno kijken zich ook minder geroepen voelen om over dit thema met hun kinderen te spreken. Alleszins zouden vaders hier hun eigen ervaringen met internetporno op een positieve manier kunnen inzetten in de seksuele opvoeding van hun kinderen.

Een laatste hypothese betreft het verband tussen de mate waarin ouders het moeilijk vinden om met hun kinderen over internetporno te praten en de mate waarin ze nood hebben aan concrete tips om dit gesprek aan te gaan. Dit verband wordt aangetoond: hoe moeilijker ouders het vinden om met hun kinderen over internetporno te praten, hoe meer ze aangeven nood te hebben aan concrete tips. Deze resultaten bevestigen eerder vastgestelde behoeften aan opvoedingsondersteuning bij ouders. Onderzoek uitgevoerd in opdracht van Sensoa bracht namelijk aan het licht dat ouders niet goed weten hoe ze kunnen praten met hun kinderen over diverse seksuele thema's en hoe ze met bepaalde gedragingen en situaties moeten omgaan. Ze vinden een open sfeer heel belangrijk maar weten niet hoe ze deze kunnen creëren of missen de vaardigheden om dit te doen. Ouders spraken daarbij de nood uit aan concrete tips om de communicatie over seksualiteit te bevorderen (Vermeire, 2005).

Er werden in dit onderzoek ook een aantal stellingen aan ouders voorgelegd die in de hypothesen niet verder werden onderzocht maar die wel stof tot nadenken geven. In tabel 3.5. in het hoofdstuk Resultaten is te zien dat het overgrote deel van de ouders het hun taak vindt om met hun kind over internetporno te praten (exact 75% van de ouders is het eens tot helemaal eens met die stelling). Daarnaast is 68,2% van de ouders het eens tot helemaal eens met de stelling "ik heb de intentie met mijn kind over internetporno te praten". Deze cijfers staan in contrast met het kleine aantal ouders dat ook al effectief gepraat heeft. Er is niet verder onderzocht waarom ouders het gesprek niet hebben aangegaan. Waarschijnlijk zal ook hier een groot aantal ouders aangeven dat ze hun kind daarvoor te jong vinden, net zoals dat het geval was in het SIRE-onderzoek waarover eerder

sprake was (Rutgers, 2014). Daarnaast is er het vermoeden dat ouders het gewoon lastig vinden om het gesprek aan te gaan zoals te zien is aan het aantal ouders (49%) dat het eens tot helemaal eens is met de stelling "ik vind het moeilijk om een gesprek over internetporno aan te knopen met mijn kind". Hier liggen zoals verderop zal aangekaart worden uitdagingen voor het RSV-beleid.

Tot slot wordt in dit onderzoek vastgesteld dat slechts 10 van de 1173 kinderen het verbod kregen om naar internetporno te kijken. In de literatuur werden geen gegevens teruggevonden over de mate waarin ouders hun kinderen verbieden om naar porno te kijken. Ofwel treffen we door selectiebias in dit onderzoek ouders aan die net een permissieve houding hebben tegenover het kijken naar internetporno, ofwel geeft dit aan dat ouders in het algemeen vinden dat het kijken naar internetporno niet moet verboden worden. Als we naar de meningen van ouders kijken, merken we in elk geval dat meer dan 43% van de ouders het geen of helemaal geen probleem vindt als zijn kind naar internetporno kijkt, 26% reageert neutraal.

4.2. Beperkingen en sterktes huidig onderzoek

Ook al levert deze survey een groot aantal respondenten op (n= 4543) en zijn er ook een behoorlijk aantal ouders (n= 678) onder de deelnemers, toch zitten er duidelijke beperkingen aan het onderzoek. Vanuit de resultaten kunnen geen veralgemeningen gemaakt worden naar de totale Vlaamse bevolking omdat de steekproef niet representatief is. Alleen al het overwicht aan mannelijke respondenten, zowel in de totale steekproef als in de oudergroep, maakt dit duidelijk (30,7% vrouwen, 69% mannen en 0,3% genderqueer voor de totale steekproef). Ook wat opleidingsniveau betreft, krijgen we geen doorsnede van de Vlaamse bevolking. Volgens cijfers van het FOD Economie zijn er in de leeftijdscategorie 20 tot 64 jaar , twee personen op tien laag opgeleid (geen diploma van het secundair onderwijs), vier personen op tien hebben een diploma van het secundair onderwijs en vier personen op tien zijn hoger opgeleid (FOD, 2016). In de steekproef van "SEKS IN BEELD" valt slechts 1% van de respondenten onder de noemer laag opgeleid. Bovendien heeft 28,8% een bachelordiploma, 31,4% een masterdiploma en 3,1% een doctoraat behaald. Daarmee is niet te ontkennen dat de hoger opgeleiden oververtegenwoordigd zijn in de steekproef.

Het mag duidelijk zijn dat dit onderzoek ook te lijden heeft onder de nadelen die een online survey met zich meebrengt, waaronder zelfselectie van de respondenten en mogelijke meetfouten. De survey wordt op het internet gezet en vervolgens wordt afgewacht wie reageert.. Dat zijn alleen mensen die de beschikking hebben over internet, de website bezoeken, en besluiten om mee te doen aan het onderzoek. Het is duidelijk dat er op deze manier geen enkele controle is over het selectieproces. Vermoed kan worden dat mensen die niet kijken naar internetporno of weinig interesse tonen rond het thema minder geneigd zullen zijn om deel te nemen. Bij online onderzoek krijgen

respondenten ook geen hulp bij het invullen, waardoor fouten bij het interpreteren van vragen of het invullen van antwoorden kunnen voorkomen. Een survey die behoorlijk wat tijd vraagt om in te vullen, kan ook ten koste gaan van de motivatie van de respondenten en bijgevolg ten koste van het juist invullen van de vragen.

Nog een nadeel van survey-onderzoek dat gebruik maakt van één meetmoment, is dat deze cross-sectionele methode niet geschikt is om causaliteit te bepalen. Het is 'slechts' een correlatieve methode. Relaties tussen constructen kunnen worden beschreven maar over de richting van deze relaties kan geen uitspraak worden gedaan.

4.3. Suggesties voor toekomstig onderzoek

Voor toekomstig onderzoek liggen nog een aantal interessante vragen klaar. Wordt het praatgedrag van ouders bijvoorbeeld veroorzaakt door de kennis die ze hebben over het kijkgedrag van hun kinderen of vergaren ze die kennis juist door het feit dat ze met hun kinderen een open gesprek aangaan? Naast het effect van leeftijd van het kind op het praatgedrag van de ouder, zou ook kunnen nagagaan worden of het geslacht van het kind een rol speelt. Wordt er met jongens bijvoorbeeld meer over internetporno gesproken dan met meisjes? En, is er in het praten een gecombineerd effect tussen het geslacht van het kind en dat van de ouder? Tot slot kan nog verder worden nagegaan of het eigen pornokijkgedrag en de attitude ten aanzien van internetporno van de ouder een rol speelt in het al dan niet praten met het kind.

4.4. Implicaties voor het beleid rond RSV

Het is al van 2005 geleden dat er vanuit Sensoa nog een peiling gebeurde naar de ondersteuningsbehoeften die ouders hebben bij de RSV van hun kinderen. In die peiling was de aandacht voor seks in de media en internetporno in het bijzonder slechts beperkt aanwezig. In het onderzoek "SEKS IN BEELD" komt alleszins naar voren dat ouders ook wat betreft het praten over internetporno moeilijkheden ervaren en nood hebben aan concrete handvaten. Aangezien kinderen en jongeren op steeds jongere leeftijd en met steeds meer seksuele beelden in de media geconfronteerd worden, lijkt het aangewezen om verder te onderzoeken welke tips ouders kunnen helpen en op welke manier die handvaten tot bij hen geraken.

In december 2016 worden de resultaten van de online survey "SEKS IN BEELD" voorgesteld op het forum "Jongeren, Relaties en Seksualiteit". Dit forum vormt een denktank georganiseerd door Sensoa, bestaande uit professionals uit allerlei sectoren (onderwijs, onderzoek, jeugdwerk, gezondheid, welzijn, socio-culturele en gelijke kansensector). De denktank ligt mee aan de basis van

de RSV-wijzer, een instrument voor beleidsmakers en andere professionelen die instaan voor de Relationele en Seksuele Vorming van kinderen en jongeren. Het forum is ook verantwoordelijk voor de organisatie en implementatie van de jaarlijkse "Week van de Lentekriebels". Tijdens die week roept Sensoa iedereen die met jongeren en kinderen werkt op om aandacht te besteden aan Relationele en Seksuele Vorming. Als thema voor 2017 werd door het forum gekozen voor "De eerste keer". Onderzoeksliteratuur geeft aan dat jongeren vaak al op jonge leeftijd in aanraking komen met internetporno, nog voor ze zelf aan een seksuele carrière beginnen (Kersten en de Graaf, 2012, De Graaf et al, 2012, Vandenbosch, 2014). Het is dan ook van belang de impact daarvan op het beeld dat jongeren hebben over die "eerste keer" mee op te nemen in de voorbereidende vergaderingen van het forum. Uit het onderzoek "SEKS IN BEELD" blijkt hoe weinig ouders effectief met hun kinderen over internetporno praten. Daarnaast geeft wel een groot deel van de ouders aan dat internetporno een plaats moet krijgen binnen de lessen RSV op school (56,3% van de ouders is het eens tot helemaal eens met de stelling dat internetporno moet ogenomen worden binnen de lessen RSV op school, 19% van de ouders reageert neutraal). Het lijkt dan ook aangewezen dat het forum zich buigt over hoe leerkrachten en opvoeders kunnen ondersteund worden wat betreft het praten over internetporno, zonder een vorm van "pornopaniek" te creëren. Dat jongeren op zoek gaan naar seksuele beelden is normaal, ze geven bovendien zelf een aantal positieve effecten aan van internetporno (van opwinding tot leerzaamheid). Wel is het noodzakelijk met jongeren het gesprek aan te gaan over hoe realistisch het beeld is dat internetporno hen geeft van een seksuele relatie. Het is belangrijk om aan te geven dat een vrijpartij in het echte leven gebeurt tussen gelijkwaardige partners die toestemmen en nee kunnen zeggen. Porno draait om seksueel genot alleen. In het echte leven horen daar ook gesprekken over wederzijdse verwachtingen en veilig vrijen bij. Porno toont onrealistissche schoonheidsidealen. Jongeren hoeven er echt niet slank, gespierd en gladgeschoren bij te lopen om zichzelf en anderen aantrekkelijk te vinden. De volgende campagne rond de week van de lentekriebels biedt een mooie kans om het gesprek over internetporno aan te gaan, niet als losstaand item maar ingebed in een brede seksuele en media-opvoeding.

5. Besluit

Het onderzoek "SEKS IN BEELD" toont ten eerste dat ouders weinig met hun kinderen over internetporno praten. Als ze het wel doen, hangt het samen met de kennis die ze hebben over het kijkgedrag van hun kind. Als er zeker geweten is dat het kind kijkt, wordt er het meest gesproken. Ook de leeftijd van het kind speelt een rol in het praatgedrag. Naarmate het kind ouder wordt, wordt er meer gesproken over internetporno. Het verschil tussen moeders en vaders in seksuele opvoeding dat in veel andere onderzoeken wordt gevonden, is niet zichtbaar als het gaat over praten over internetporno. Tot slot geven de resultaten weer dat hoe moeilijker ouders het vinden om te praten over internetporno, hoe meer ze aangeven behoefte te hebben aan ondersteuning daarbij.

Met deze laatste vaststelling worden de implicaties voor het RSV-beleid duidelijk. Er moet nagedacht worden over de manier waarop ouders het thema internetporno kunnen integreren binnen de seksuele opvoeding van hun kinderen. De resultaten van dit onderzoek zullen dan ook meegenomen worden naar het forum "Jongeren, Relaties en Seksualiteit", de denktank van Sensoa die professionals bij elkaar brengt om een kwalitatief RSV-beleid uit te denken.

6. Referenties

Beyers, E. S. (2011). Beyond the birds and the bees and was it good for you?: Thirty years of research on sexual communication. *Psychological Association, 52*, 20-28.

Buysse, A., Caen, M., Dewaele, A., Enzlin, P., Lievens, J., T'Sjoen, G., Van Houtte, M., Vermeersch, H. (red). (2013). *Sexpert: seksuele gezondheid in Vlaanderen*. Gent: Academia Press.

De Graaf, H. (2007). *De rol van ouders in de seksuele ontwikkeling. Een literatuurstudie*. Utrecht: Rutgers Nisso Groep.

De Graaf, H., Vanwesenbeeck, I., Woertman, L. & Meeus W. (2009). Opvoeding en seksuele ontwikkeling van adolescenten: een literatuurstudie. *Pedagogiek, 29 (1)*, 10-31.

De Graaf, H. (2010). *Parenting and adolescents' sexual health*. Delft: Eburon.

De Graaf, H., de., Kuijer, H., Acker, J., van. & Meijer, S. (2012). *Seks onder je 25e. Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2012*. Delft: Uitgeverij Eburon.

De Graaf, H. (2012), Seksueel gedrag en seksuele beleving in Nederland. *Tijdschrift voor Seksuologie, 36 (2)*, 87-97.

De Graaf, H. (2013). Bloemetjes en bijtjes of zaadjes en eitjes? (Opvattingen over) Seksuele opvoeding in Nederland. *Pedagogiek, 33(1)*, 21-36.

Fingerson, L. (2005). Do mothers' opinions matter in teens' sexual activity? *Journal of Family Issues, 26*, 947-974.

Frisco, M. L. (2005). Parental involvement and young women's contraceptive use. *Journal of Marriage and the Family, 67*, 110-121.

FOD (2016). *Enquête naar de arbeidskrachten: bevolking van 20 tot 64 jaar volgens opleidingsniveau*. Geraadpleegd op 1 april 2016 via http://statbel.fgov.be/nl/statistieken/cijfers/arbeid_leven/opleiding/niveau/.

Gijs, L., Gianotten, W., Vanwesenbeeck, I., & Weijnenborg, P. (2009). *Seksuologie*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Kerstens, J. & De Graaf, H. (2012). *Jongeren en online seksuele activiteiten*. In J. Kersten & W. Stol (red.) *Jeugd en cybersafety. Online slachtoffer- en ouderschap onder Nederlandse jongeren*, 135-180. Den Haag: Boom Lemma Uitgevers.

Klai, T. (2005). *Intergenerationeel onderzoek naar de communicatie over seksualiteit: een studie bij ouders en jongeren van 15 tot 21 jaar*. Doctoraatsverhandeling Vrije Universiteit Brussel.

Lammers, C., Ireland, M., Resnick, M., & Blum, R. (2000). Influences on adolescents' decision to postpone onset of sexual intercourse: a survival analysis of virginity among youths aged 13 to 18 years. *Journal of Adolescent Health, 26*, 42-48.

Lefkowitz, E. S., & Stoppa, T. M. (2006). Positive sexual communication and socialization in the parent-adolescent context. *New Directions for Child and Adolescent Development, 12*, 39-55.

Månsson S-A. & Löfgren-Martenson L. (2009). Praten over porno! Over jeugd, gender en pornografie in Zweden. *Tijdschrift voor Seksuologie, 33*, 111-120.

Nikken, P. (2009). Seksualisering en de jeugd van tegenwoordig. De media als zondebok? *Tijdschrift voor Seksuologie, 33*, 84-96.

Nikken, P., & de Graaf, H. (2011) *Seks in de media: wat doen jongeren ermee? Een onderzoek met twee metingen*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

NUS (2014). *Student Opinion Survey: november C014* . Geraadpleegd op 16 april 2016 via <http://www.nus.org.uk/Global/SRE%20Research%20Nov%202014.pdf>.

Rothman, E. F., Kaczmarzsky, C., Burke, N., Jansen, E. & Baughman, A. (2014). Without Porn ... I Wouldn't Know Half the Things I Know Now: A Qualitative Study of Pornography Use Among a Sample of Urban, Low-Income, Black and Hispanic Youth. *The Journal of Sex Research, 0* (0), 1-11.

Rutgers (2013). *Onderzoek J/M onder ouders: ze doen meer dan wij denken*. Geraadpleegd op 10 mei 2016 via <http://www.rutgers.nl/sites/rutgersnl/files/JM%20deel%202%20Ze%20doen%20meer%20dan%20we%20denken.pdf>.

Rutgers (2014). *Whitepaper Jeugd en seks online*. Geraadpleegd op 5 januari 2016 via http://www.rutgers.nl/sites/rutgersnl/files/PDF/DEF_Whitepaper_jeugd_en_seks_online_0.pdf.

Rutgers (2014). *Persbericht SIRE: "Praat met je kind over porno, voordat internet het doet"*. Geraadpleegd op 5 januari 2016 via [http://www.rutgers.nl/nieuws-opinie/nieuwsarchief/persbericht-sire-\"praat-met-je-kind-over-porno-voordat-internet-het-doet\"](http://www.rutgers.nl/nieuws-opinie/nieuwsarchief/persbericht-sire-\).

Sabina, C., Wolak, J. & Finkelhor, D. (2008). The Nature and Dynamics of Internet Pornography Exposure for Youth. *CyberPsychology & Behavior*, 11 (6), 691-693.

Short, M. B., Black, L., Smith, A. H., Wetterneck, C.T. & Wells, D.E.(2012). A Review of Internet Pornography Use Research: Methodology and Content from the Past 10 Years. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 15(1), 13-23.

Skinner, E., Johnson, S., & Snyder, T. (2005). Six dimensions of parenting: A motivational model. *Parenting: Science and Practice*, 5, 173-235.

Pluhar, E. I., Dilorio, C. K., & Mc Carty, F. (2008). Correlates of sexuality: communication among mothers and 6-12-year-old children. *Child: Care, Health and Development*, 34, 283-290.

Vandenbosch, L., (2013). *Self-objectification and sexual effects of the media: an exploratory study in adolescence*. Doctoraatsverhandeling Katholieke Universiteit Leuven.

Verhetsel, L. (2013). *RSV-wijzer: een Vlaamse visie op Relationele en Seksuele Vorming*. Antwerpen: Sensoa.

Vermeire, K. (2005). *Kwalitatief onderzoek bij ouders naar de ondersteuningsbehoeften bij Relationele en Seksuele Vorming van hun kinderen*. Antwerpen: Sensoa.

Wallmyr, G. & Wellin, C. (2006). Young people, pornography, and sexuality: sources and attitudes. *The Journal of School Nursing*, 22 (5) 290-295.

Winkelman, C. (2010). *Standards for Sexuality Education in Europe: a framework for policy makers, educational and health authorities and specialists*. Keulen: WHO Regional Office for Europe and BZgA.

Wilson, E.K., & Koo, H.P. (2010). Mothers, fathers, sons, and daughters: gender differences in factors associated with parent-child communication about sexual topics. *Reproductive Health*, 14, 7-31.